

Fábián-Rigó Attila

EGY KIS NÉP, AZ OSZÉTEK VITÉZSÉGE

E könyv hasábjain jó néhányszor jelentek már meg írások a jászok és oszétek rokonságáról, oszét rokonaink kultúrájáról, történelméről, konyhájáról. Kevésbé ismert tény, hogy a XVI. századtól magyar, vagy magyarországi születésű személyek milyen nagy szerepet játszottak Oszétia területének meghódításában, földrajzának, kultúrájának és népének tudományos megismertetésében a nemzetközi nagyközönséggel. A XIX–XX. század háborúiban és békés évtizedeiben is kölcsönösen megfordultak magyarok és oszétek egymás országaiban. Ezekből villantunk fel néhány érdekes, tanulságos történetet.

A magyarok abban az időben élhettek az alánok szomszédságában, amikor azok a kazárok és a volgai bolgárok fennhatósága alá tartoztak. A Csodaszarvas monda alapján Hunor és Magor vitézeikkel a Meotisz mocsarai között rálelnek Belár bolgár király fiainak asszonyaira, akik a kürt ünnepét tartják. Az asszonyok között vannak Dúlnak, az alánok királyának leányai is, akiket Hunor és Magor feleségül vesznek, tőlük erednek a hunok és a magyarok. A magyar nyelvben az *asszony* szó az alán nyelvből származik, ahol az „*ahszin*” úrnőt jelent, így hát a magyar uralkodók ősanycsajait tisztelhetjük az alán hercegnőkben. Az oszétek a magyarokat ma is tréfásan unokatestvéreiknek (хæрæфыртте) (Kuznyecov, 1993) nevezik. A monda valóságalapja, hogy a magyarokat erős „sztyeppe-iráni” hatások érték ebben az időben. A „leányrablás” valószínűleg dinasztikus házasságot és népesség-összeolvadást jelentett, valójában a magyar, a bolgár és az alán nép vagy arisztokrácia közös gyökereire utalhat.¹ Ma is van olyan kaukázusi mondás, hogy „A boldogsághoz három dolog kell: kubáni kindzsál (tőr), kabard ló és oszét(alán) feleség”.

Több mint két évszázados szünet után Julianus és három társa, mindannyian domonkos rendi szerzetesek, 1236-ban érkeztek az alánok földjére. Ekkor még virágzott Alánia, katonáik a Kaukázus fő vonulatát birtokolták, az átjárók ellenőrzése révén kontroll alatt tartották a Selyemút ezen szakaszát.

Julianus beszámolója értékes forrás az oszét történészeknek. Éppen a magyar szerzetes beszámolójára alapozzák azt a véleményüket, hogy az ország ekkor a feudális széttagolódás állapotában lehetett: „Ahány falu, annyi a fejedelem, s egyikőjük sem tekinti magát alávetve a másiknak. Örökös harcban van fejedelem fejedelem ellen és falu falu ellen.” Ebben az állapotában éri Alániát az 1230-as évek végén a mongolok támadása. A főváros (Magas) eleste után a síkvidéki nemesek csapataikkal csatlakoztak a megszállókhöz, nehéz fegyverzetű csapataik feltűntek az európai tatárjárásban – így Magyarországon is –, míg a nép másik része a kunokkal nyugatra menekült. A mongolok nem merészkedtek a Kaukázus hegyei közé, de titkos történetünkben fennmaradt, hogy az alánok és a magyarok támadásokat intéztek ellenük a hegyekből. A néhány helynévi (Toborzó) és nagyszámú családnévi (Tavaszi, Balla, Csata stb.) azonosság miatt elképzelhető, hogy a keleten maradt magyarok töredékei a hegyekben találtak új hazát maguknak. A magyarországi jász etnikai csoport máig egyetlen nyelvemléke az 1422-ből származó „jász szójegyzék” ma is értékes „csemege” az oszét nyelvészeknek. Kezdő köszönési formulája, a „Daban horz nahéca” ma is így hangzik Oszétia Digor területein: „Dae

¹ Kovács J. Béla: Redemptio, XXI. évf., 6. sz.

bon Horz na Hicau” – Adjon az Isten jó napot. A mongol pusztítás nem érintette Alánia hegyvidéki részét, de 150 évvel később, 1395-ben Timur Lenk seregei évszázadokra letörlik a térképről az országot. A háború túlélői a Kaukázus hegyei között a helyi arisztokrácia, az „aldar”-ok (Aladár – 100 harcos parancsnok) uralma alatt éltek a XVIII. századig. Érdekes, hogy a XVI–XVII. századból származó legenda szerint a Digor törzs élén álló Badil nemzetség egyenesen a „Magyari uralkodók” leszármazottja. A Badil nemesi családok, Abiszalov, Tuganov, Kubajti közös eredetét a modern genetikai vizsgálatok is megállapították.²

Jászberénytől Vlagyikavkazig. Két Thököly története a XVIII. századból

Amikor 1709-ben Tököli-Popovics János [Tekelija (Tököli) Jovan Popovich (Csanád, 1662 körül – Arad, 1722) szerb katonatiszt, a császári hadsereg ezredese] szerb csapatai kifosztják a kuruc párti Jászberényt és felgyújtják a nagytemplomot, senki sem gondolta volna, hogy 65 év múlva unokája, Thököly Péter (Пётр Абрамович Текели, 1720. Arad – 1793. Alexandrovszk) orosz tábornok, a kaukázusi háború egyik hadseregének győztes vezére Nagy Katalin cárnő altábornagya lesz, akinek felügyelete alatt elkezdődik a kaukázusi jászok, Oszétia területének megszállása. Popovics János részt vett a töröktől Buda visszafoglalásában és a zentai csatában is. 1703-ban az aradi vár császári őrségének főkapitánya lett. I. Józseftől 1706-ban kapott magyar nemességet. A késmárki Thököly-család kihalása után Jovan Popovich megkapta a család nevét, így magyar nemesi neve Tököli-Popovics János lett.

A Rákóczi-szabadságharc kitörése után fiával, Ránkóval és az irányítása alá tartozó szerb határőrökkel részt vett a kurucok elleni hadműveletekben. Később Ránkónak megromlik a viszonya a Habsburgokkal. „Mária Terézia idejében – 1751-ben – mintegy 100 ezer szerb hagyta el Magyarországot, s nem messze Kievtől a zaporozsjei kozákok helyén kaptak földet Erzsébet cárnőtől. Vezetőik voltak: Horváth János, Tököli Péter (Ránkó fia). Az orosz új hazát Uj-Szerbiának nevezték el. Az akkori térképen ilyen nevek fordultak elő: Pécska, Szemlak, Világos (a Dnyeper mellett), Kuvin stb. Ámde mentek velük románok, bulgárok s kisebb számban magyarok is. Mintegy 32 ezer fegyverfogható férfi volt közöttük, akik részt vettek a hétéves háborúban (1756–1763) is. Tököli Péter altábornaggyá, Horváth és Csernovics tábornokokká lettek.” (Thököly Péter szerb huszárjaival végigharcolja a hétéves háborút, majd az orosz–török 1768–1774-es háborúban is kitünteti magát.³ A háborút lezáró békekötés eredményeként, amelyet 1774. július 21-én Kücsük-Kajnardzsiban (ma Kajnardzsa [Кайнарджа], Bulgária) kötött a két hadviselő fél, az Orosz Birodalom kijáratot kapott a Fekete-tengerre, hozzájuk került a Kercs-félsziget, valamint a Dnyeper és Déli-Bug folyók közti terület. Thököly – Potemkin herceg távollétében – a Novorosszjszki Területen található csapatok parancsnoka lett. 1775 májusában Katalin cárnő parancsára megindul a Zaporozsjei kozákok meghódoltatására. A terület Oroszországhoz csatolását harcok nélkül oldja meg, ezért kinevezik egy 18 000 fős hadsereg főparancsnokává, amely a Fekete-tenger keleti partján a Kaukázus északi oldalán fekvő orosz határok biztonságát őrizte. Parancsnoksága alatt indul meg a Kabard és Oszét területek csatlakozása Oroszországhoz, mely 1781-ben Digoria megszállásával fejeződik be.

² <http://www.slavakubani.ru/geography/neighbors/c-h-ih-service-of-russia/osetinskaya-aristokratiya-v-rossijskoy-voenno-administrativnoy-sisteme-vtoraya-polovina-xviii-nachal/>

³ Kollárov Mózés István: Arad város és Arad megye szerb népe

Eleinte Oroszország gazdasági érdeklődésének központjában az érckészletek voltak, főleg a színesfémbányászat lehetőségei foglalkoztatták őket. Már 1784-ben II. Katalin orosz cárnő rendeletére – mint katonai erődítményt a Tyerek két partján – a Kaukázus lábánál megalapítják Vlagyikavkáz városát. Nevének jelentése: „Urald a Kaukázust!”. Osztét neve: Dzaudzsikau, ami annyit tesz: Dzaug faluja. A várostól 30 km-re található a Darial-szurdok és az úgynevezett Alán vagy Grúz hadiút, amely ősidők óta az egyetlen átjáró dél – Grúzia és Perzsia – felé. Thököly Péter unokaöccse, Thököly-Petrovics Száva(Sabbas) a budapesti Tökölyanum és a Matica megalapítója sokat tett a magyarokkal történő kiegyezés érdekében.

Alig telik el harminc év, és újra egy magyarországi születésű tábornok a Kaukázusi körzet parancsnoka. Emanuel György magyar testőr, a Digor és Tagaur osztét terület meghódítója, a lipcei csata orosz hőse, az Elbrusz meghódítója (1775. április 2-án született a Temes megyei Versecen, meghalt 1837. január 26-án Kirovgrádban). „A szentpétervári Ermitázs csodálatos termeit járva minden turista szívesen időz el a „Vojennaja gallereja 1812”-ben, a Napóleon elleni honvédő háború hőseinek csarnokában. Itt láthatók a világhódító Grande Armée-t legyőző orosz hadsereg legkiválóbb tábornokainak művészi kivitelű arcképei. Magyar szempontból Georgij Arsenyevics Emánuel tábornok, a lipcei csata hőse ragadja meg figyelmünket, hiszen Magyarországon született és Kisfaludy Sándorral együtt volt gárdista a bécsi magyar nemesi testőrségben, ősei Szerbiából vándoroltak be. Emánuel György 1794 decemberétől 1797 februárjáig szolgált a bécsi magyar testőrségnél, melynek haladó, hazafias közszelleme hazánk művelődéstörténetében, irodalmi életünk kialakításában játszott nagy jelentőségű szerepe közismert.

Gárdista éveit azonban idő előtt félbeszakadtak, Emánuel merész fordulattal Oroszországba távozott, ahol ekkor már sok hazánkfia pályafutása ívelt magasra. Különös véletlen folytán már Moszkvába érkezése napján a „vengerszkij mundir”-ba öltözött Emánuel alakja magára vonja I. Pál cár figyelmét. Magához kéreti a volt testőrt, és főhadnagyi ranggal felvéteti a testőr-huszárezred állományába. Ezzel kezdetét veszi Emánuel György eseményekben, dicsőségben gazdag, végig töretlen orosz katonai pályafutása. A kijevi dragonyos ezred kötelékében vesz részt 1806–1807-ben a franciák elleni háborúban. 1808-ban már az Anna-rend lovagja. 1809-ben Oroszország és Ausztria között is hadiállapot keletkezik. Emánuel fontos beosztás várja, de a sok csatát látott tiszt kérelemmel fordul az uralkodóhoz, mert volt magyar tisztként „összeférhetetlennek érzi, hogy esetleg honfitársai ellen kelljen harcolnia, ezért más beosztást kér. Augusztus 24-én Borogyinónál a Tolsztoj által örök hírnévre emelt sevardinói erődöt fedezi ezredeivel. Ez volt a hadjárat legvéresebb ütközete. Emánuel is megsebesült, apósa mellette esett el. A csatában tanúsított vitézségéért megkapja a György-keresztet. December 26-án már vezérőrnagy. A hadiszerencse a háború végéig hűségesen kitart Emánuel tábornok mellett. Végig részt vesz az ütközetekben, ő foglalja el a Párizs melletti erődöket, majd Clichyn keresztül Neuillybe érkezik és részt vesz Párizs megszállásában. Egy hónapig tartó párizsi állomásos után hazavezeti ezredeit Oroszországba. Útközben azonban nem tagadja meg önmagától, hogy meglátogassa szeretett szülővárosát, Versecet és nagyszámú rokonait. Hazaérkezve altábornagyi rangot kap, majd 1825. december 14-én az új cár, I. Miklós kinevezi a kaukázusi határvidék parancsnokává.”⁴

4 Tardy Lajos: Emanuel György magyar testőr, a lipcei csata orosz hőse. Hadtörténelmi Közlemények, 11. évf., Hadtörténelmi Intézet (Bp., 1964) 2. sz.

Emánuel György – már lovassági tábornokként, mai elnevezéssel vezérezredeként – szervezte meg és vezette személyesen 1829-ben az addig ember nem járta Elbruszra az első tudományos felfedező expedíciót, melyben egy másik honfitársunk, Besse János Károly is részt vett. Besse számtalan reánk maradt feljegyzésében és levelében emlékezik meg arról, hogy Emánuel tábornok amellett, hogy Oroszország hűséges fiává vált, teljesen megőrizte szülőhazája iránti szeretetét és ragaszkodását is. Besse Jánosnak nem volt oka a csalódásra, Emánuel generális honfitársi szeretettel fogadta a magyar világljórót, aki csatlakozott az expedícióhoz, melyen az Orosz Tudományos Akadémia négy tagja is részt vett. Az expedíció eredményei alapján Emanuel tábornokot a Szentpétervári Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választották. Később tiszteletére az Elbrusz lejtőjén elneveztek róla egy területet [Emmanuel Pojana 43° 26'00 „É 42° 31'00” E (G) (O)], amely továbbra is az alaptábor azok számára, akik meg szeretnék mászni a hegyet.

Észak-Oszétiát 1774-től kezdte meghódítani Oroszország. A terület 1806-ra az Orosz Birodalom része lett a muszlim oszétok lakta területek kivételével. 1827-ben a tábornok tárgyalások útján – harc nélkül – csatolja Oroszországhoz az oszét digorok, tagaurok falvait, valamint a balkárok és csecsenek egy részét. 1827 januárjában a balkár és digor feudális urak petíciót nyújtottak be az orosz csapatok parancsnokához, Emmanuel altábornagyhoz, hogy a terület Oroszországhoz csatlakozhasson. Kérték, hogy népük esküt tehesen, kifejezték készségüket, hogy fiúgyermeküket amanátoknak adják. A petíciót aláírók között ott találhatjuk a „magyar” nemeseket is mint Kasszet Kubatjevot, Davletuko Abisalovot, (...) Tatar Khan Tuganovot.(5) Az Orosz Birodalom Oszétiában az arisztokrácia hűségének biztosítására az „amanát”-ok ősi intézményét használta. Az „amanat” arab fordításban „túszt jelent”, a nemesi családból származó gyermekek a béke zálogai voltak. A békeszerződés felbontása rabszolgaságot vagy az amanat halálát jelentette. A fiatal oszét nemesek klasszikus katonai oktatásban részesültek Oroszországban. Úgy gondolták, hogy hazájukba visszatérve közvetíteni fogják a hegylakók felé a civilizált társadalom, az oktatás és az európai kultúra gondolatait, valamint a lojalitást Oroszország iránt.(5) Ilyen amanánt volt Musza Kudukhov tábornok (1818. Tagaur-Oszétia – 1889. Erzerum, Törökország), a későbbi Musza pasa is.

1848–49-ben is megfordultak oszét katonák Magyarországon. 1849 június közepén Rüdiger és Paszkevicz orosz tábornokok vezetésével több oszlopban közel 200 000 fős orosz hadsereg tört Magyarországra. A cári orosz intervenció hadsereg alakulatait a Föld leghatalmasabb hadseregéből állították ki. Világtörténelmi léptékét mutatja, hogy ennél nagyobb orosz haderő sohasem járt külföldön, még a napóleoni háborúk idején sem. Az irreguláris lovassághoz tartoztak a 844 fős kozák ezredek, amelyek ezredenként hat szotnyából (századból) álltak. A kozákok egy része a Kaukázusi hegyi lovassághoz tartozott, ennek két százada a fiatal oszét őrnagy, Musza Kudukov parancsnoksága alatt állt. Megtörténhetett, hogy a jász huszárok összemérték huszárkardjaikat a Terek-kozákok kötelékében harcoló nagyszámú oszétok saskáival. Érdekes és talán nem véletlen, hogy a kék-fekete katonai egyenruha színek miként kísérik a kunok és jászok katonáskodását, és hogyan maradnak fenn az Észak-Oszétiában toborzott Terek-kozákok egyenruháján. Musza 1818-ban született muzulmán–oszét nemesi családba, Oszétia Tagaur nevű falujában a falu „aldarjának”, katonai vezetőjének ötödik fiaként. Tizenkét éves korában Szentpétervárra kerül lovassági katonai iskolába. A tehetséges fiú 1841-ben már kapitány, 1848-ban Varsóban állomásozik. A magyarországi hadműveletekben Goncsarov herceg seregében a váci csatában, majd a tiszafüredi átkelésben vesz részt, a hadjárat végén megkapja a

Lipót rendet. 1852-ben a Kaukázusban orosz részről ő vezeti a tárgyalásokat a csecsen és dagesztáni függetlenségi harcokat vezető Samil imámmal. A Krími háborúban alezredes majd ezredes, a Terek régió katonai parancsnoka. 1860-ban vezérőrnagy, a Szent György, Szent-Vlagyimir, Szent-Stanislaus, Szent-Anna rendek birtokosa. 1864-ben, látva a kaukázusi muszlim népekre nehezedő nyomást, titokban tárgyalásokat kezd a Török Birodalommal oszétok, csecsenek, cserkeszek, dagesztániak áttelepítéséről. 1865-ben ötezer kaukázusi telepes Kudukov vezetésével Grúzián keresztül június 22-én megérkezik Karsba. Vele tartanak Törökországba a fiai, Aslanbek és a nemrég született Bekir Sami. Megkapja a török állampolgárságot, majd 1867-ben a szultán kinevezi Musza Bejt mirlivává, dandártábornokká. 1877–1878-ban kitör az orosz–török háború, Musza pasa 4 ezer lovas parancsnokaként Kars városa mellett május 17-én (Begley falunál) száll szembe a Kerim-Bey Novruzov vezette Nyizsnyij Novgorodi Dragonyos ezreddel, és vereséget szenved a túlerőben lévő oroszoktól. Utolsó éveit Erzerumban tölti a helyőrség parancsnokaként. Itt hal meg 1889-ben, és itt is temetik el a helyi mecsetben.

Fia, Bekir Szami Kunduk 1865-ben született még Észak-Oszétiában. A galataszeráji középiskola elvégzése után Párizsban politikai tudományokat és diplomáciát tanult, majd Törökországot képviselte Szentpéterváron a cári udvarban. Hazatérése után Trabzon, Bursa, Bejrút majd Aleppó kormányzója lett.

Az I. világháború végén a győztes antant hatalmak elkezdték megvalósítani azt, amiről korábban titkos egyezményekben állapodtak meg, vagyis az Oszmán Birodalom felosztását maguk között. 1920. március 16-án angol fegyveres erők elfoglalták és megszállták Isztambul, hadihajók jelentek meg a Galata-hídnál.

1920. április 24-én Musztafa Kemal Atatürköket elsöprő többséggel megválasztották a nemzetgyűlés elnökévé, a külügyi tárcát Bekir Szami Kunduk kapta. A hat nyelven beszélő volt diplomatának komoly hírneve és presztízse volt az antanthatalmak szemében is. Kemál kijelentette: „Isztambul erőszakos megszállása véget vetett a hétszáz éves oszmán államnak. Ma felhívjuk a török nemzetet, hogy védje meg kultúráját, civilizációs vívmányait, az élethez és függetlenséghez való jogát, vagyis jövőjét.” Miközben a nemzeti erők a görögökkel és a lázadókkal küzdöttek, 1920. augusztus 10-én a szultán küldöttei és az antanthatalmak aláírták a sèvres-i békeszerződést, amely megfosztotta az Oszmán Birodalmat területei nagy részétől, amely a magyar Trianonnál is nagyobb terület és lakosságvesztést jelentett. A Boszporusz nemzetközi ellenőrzés alá került. Augusztus 19-én a nemzetgyűlés határozatban hazaárulónak ítélte a békediktátum oszmán aláíróit, és kijelentette, hogy nem hajlandó elfogadni annak egyetlen tételét sem. Kemalék külön delegációt küldtek Londonba Bekir Sami külügyminiszter vezetésével. A török delegáció az ország 1913-as határainak visszaállítását, Szmirna evakuálását, a szövetséges csapatok Konsztantinápolyból való kivonását és a Boszporusz feletti teljes felügyeletet követelte. Bekir Szami visszatérése után, 1921. május 8-án lemondott posztjáról, ő volt a független Törökország első külügyminisztere. Lemondása után a nemzetgyűlés tagja maradt, tovább dolgozott a török függetlenségért. (1927-ben visszavonult az aktív politikálástól, Isztambulban halt meg 1933-ban.)

A Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia hallgatói között az 1920-as években nagy számban jelentek meg a török nemzetiségű hallgatók, mivel Kemal Atatürk, a modern Törökország atyja, a török agrárium korszerűsítéséhez itt képeztetett szakembereket országga mezőgazdaságának vezetésére. Köztük volt Bekir Sami fia, Şevket(Shevket) Kunduh is.⁵

5 Móricz Péter: Törökország jelenlegi világpolitikai helyzete – Turán 1926. 1-2. szám

„A Kaukázus az 1800-as években egyértelműen felkerült a magyarság mentális térképére, és fontos helye lett a történeti tudatban. Tanulmányok, monográfiák, kaukázusi–magyar szótárak jelentek meg. Első kutatója, Déchy Mór (1851–1917) utazó, geográfus, a Magyar Földrajzi Társaság alapító tagja hegymászóként sorra hódította meg a Kárpátok és az Alpok legmagasabb csúcsait. Ő volt az első magyar a Mont Blanc-on és a Matterhornon is, majd olyan hegyvidéket keresett, ahol még nem jártak hegymászók. Így esett a választása az akkor még ismeretlen Kaukázusra, amelynek csúcsai meghódítása mellett a hegység földtani, felszínalaktani, néprajzi megismerését is céljával tűzte ki. Összesen hét expedíciót szervezett a hegység minél alaposabb megismerésére. Eredményeit 1907-ben egy gyönyörűen illusztrált kötetben (*Kaukázus. Kutatásaim és élményeim a kaukázusi havasokban*) jelentette meg magyarul. Megfigyelései és fotói ma is komoly néprajzi forrásanyagként számítanak az oszét kutatók munkájához. Déchy 1884 nyarán vezette első expedícióját a Kaukázusba, majd ezt még hat követte. Szinte mindegyik expedícióját Vlagyikavkazból indította, bátorságára jellemző, hogy részletes, megbízható térképek, pontos magassági adatok ismerete nélkül már első alkalommal vállalkozott a hegy megmászására. 1884. aug. 23-án este jutott fel az Elbrusz főcsúcsára (5642 m) a két svájci hegyi vezető és Mollei Tirbolasz helybeli vadász kíséretében. Így emlékezik erre a pillanatra: „Ezeken a magaslatokon, ezeken a jeges régiókban csak egyetlen egyszer jártak emberek. Azóta évek múltak el, s mikor a Kaukázus felé vettem utamat, ennek a csúcsnak a meghódítása volt legforróbb vágyam. Most íme, elértem a célomat. Péter kibontotta a magunkkal hozott kis háromszínű lobogót, s rúdra erősítve, amelyet hosszú ágból metszett és fáradhatatlanul cipelt fel magával, kitűztem az Elbrusz-csúcs havába. Hazám színeit ott lobogtatta a szél a Kaukázus legmagasabb ormán.”⁶

A magyarság eredetkérdését kutatók korai előfutára volt Zichy Jenő gróf (1837–1906, politikus, Ázsia-kutató, az MTA tiszteletbeli tagja) három – 1895–1898 közötti – kaukázusi és közép-ázsiai expedíciója. Gróf Zichy Jenőnek a 19. század végén az volt a meggyőződése, hogy a Zichy név grúz eredetű, az öt vendégül látó Cicianov grúz hercegi család neki csak Zicsijanov volt, és ez mi más, mint a Zichy kaukázusi ősi gyökereit bizonyította. Ennek felderítésére három expedíciót is szervezett régészekkel, néprajzkutatókkal a Kaukázusba. Az expedíció tagjai elsősorban a kaukázusi őshazát keresték, az ott élő népek életét, sorsát, múltját is a világ elé tárták. Az expedíció eredményeit hat kötetben, magyar és német nyelven publikálták. Az utazás nem várt nehézségeket is hozott. Jankó János néprajzkutató egy 1898-ban kelt, Kludik Imrénnek írt levelében a következőképpen számolt be: „Végre márcz. 31-én este Tifliszbe(Tbiliszibe) érkeztem s csatlakoztam az expedícióhoz. Négy nap múlva elmentünk Goriba a Cicianov hercegekhez, akiket ő [Zichy Jenő] atyafiainak tart; ezek ennek örömeire már három nap óta itták kecskebörtömlőből bűdös borukat, de csak a hetedik napra rugtak be, amikor az expedíció három tagja is (a zoológus, filológus és fotográfus) már tökrészeg vala.”⁷ Hazatérve az MTA részéről Hermann Ottó keményen bírálta az expedíció tudományos eredményeit és módszereit. Minden kritika ellenére az expedíció óriási munkát végzett. „A Kuma völgyéből visszafordulva a kutatóút mai Oszétitát (Észak-Oszét Alán Köztársaság) és az azzal szomszédos területeket is érintette. Rövid vlagyikavkazi tartózkodásuk alatt a helyi múzeum gyűjteményét is megtekintették.”⁸

6 Déchy Mór: 111 éves expedíciója – Természet világa 2018. 8. sz.

7 Kránitz Péter: Magyarok a Kaukázusban

8 Szabó Géza: Az első Zichy-expedíció http://www.eletestudomany.hu/az_elso_zichy-expedicio

Egy másik Zichy – Zichy Mihály (festő, grafikus, az illusztrálás és a magyar romantikus festészet kiemelkedő alakja) – fiatalon került ki Oroszországba, ahol a cárok udvari festőjeként 49 évet töltött el. Több évig alkotott Grúziában is, ahol huszonhét illusztrációt készített a grúzok eposzalkotó óriásának, Sota Rusztavelinek hősről, Tamar királynőről. Zichy Mihálynak a korabeli lovagvilágot érzékletesen ábrázoló illusztrációi örökre összeforrtak a georgiai nép számára oly sokat jelentő nemzeti eposszal. Az 1888. évi díszkiadásnak van még egy különös, megint csak magyar vonatkozású érdekessége: azzal a grúz betűkészlettel nyomtatták ki, amelyet majd' kétszáz évvel korábban Misztótfalusi Kis Miklóstól rendelt meg az akkori uralkodó.(9) „Tamar grúz királynő a később Grúzia aranykorának nevezett időszakban uralkodott, alattvalóitól a »királyok királya, királynők királynője« melléknevet kapta. Az ortodox keresztények szentként tisztelik, Nagy Szent Tamara néven. Tamar apja III. Giorgi grúz király, anyja Burduhan alán hercegnő – a jászok királyának – Huddannak az idősebbik lánya volt. Tamar egyedüli uralkodóként apja halála után, 1184-ben lépett trónra, és mint szuverén uralkodónak a címe „király” volt: grúz nyelven „Tamar király” néven („Mepe Tamar”) említik. 1185-ben házasságot köt az anyai ágon szintén jász származású Jurij novgorodi herceggel. 1187-ben elvált tőle és maga választott új férjet a kaukázusi jászok közül, Dávid Szoszlant, Alánia herceget, aki a Bagrationi-ház egyik oldalágából származott. Férjét a kor szokásaihoz híven uralkodótársává tette, akire a hadsereg vezetésének terhe hárult. Tamara sokat tett a grúz kultúra és vallás felvirágoztatásáért. Nagyszámú grúz ortodox templomot építtetett. 1213-ban halt meg, és a grúz ortodox egyház szentté avatta.”(F.R.A.)

A XX. század elején véget érnek a békés expedíciók. Az első világháború kitörésével, 1914 júliusában az oszét lovas hadosztályt azonnal elindították a frontra, és már augusztus elején átlépték az osztrák határt. 1914. augusztus 13-án és 14-én a 3. hadsereg, amely magában foglalta a 3. kaukázusi kozák hadosztályt, komoly veszteségeket okozott a monarchia csapatainak. 1914 szeptemberében Agojev százados, a későbbi fehér kozák atamán is súlyosan megsebesült az uzsoki hágóért folytatott harcokban. A következő hónapokban az oszét lovas hadosztály végig a Kárpátok és Galícia lábánál harcolt, a limanowai csata után az orosz hadsereg visszavonulását fedezték. 1915 őszén parancsot adtak a hadosztály ezreddé történő átszervezésére. 1916 nyarán a Terek hadosztály vívta a legnehezebb csatákat, ismét megrohamozva a Kárpátokat. Az oszét Hetagurov ezredes július 10-én elfoglalja Kimpulung(Hosszúmező) városát, 40 tisztet, 1500 katonát ejtenek fogságba és 11 géppuskát zsákmányolnak. A háború második szakaszában az oszét egységeket visszavonják a Kaukázus védelmére. Az egységek tisztjeik vezetésével hűségesek maradnak a cárhoz, és a fehérek oldalára állnak. Vrangel tábornok segítségével a Krím félszigetre vonul vissza, ahonnan végül a Frunze és Kun Béla vezette Vörös Hadsereg kiszorítja. Vrangel sikeresen kimenekíti Törökországba seregét – köztük több ezer oszét tisztet és közkatonát. Az oszét emigrációnak megvoltak a maga sajátosságai. Ismeretes, hogy a forradalom előtt a cári hadseregben több mint háromezer oszét tiszt szolgált, akiknek a fehér mozgalom leverése után Oroszországból történő kivándorlása meghatározta a katonaság magas százalékát az oszét emigránsok körében. A kozák emigránsok között is sok volt az oszét származású. Nagyszámú oszét emigráns telepedett le kezdetben Magyarországon és Csehszlovákiában. 1921 decemberében Budapesten létrehoztak egy egyesületet, amelynek élén a „fiatal oroszok” vezetője, L. A. Kazim-Bek állt. Az emigránsok szervezeteiknek nagy segítséget nyújtott T. G. Masaryk kormánya. A csehek által megszerzett orosz aranytartalék terhére 1920-ban Csehszlovákia kormánya úgynevezett „orosz akciót” indított, ötezer fiatal oroszországi

emigránst hívtak meg Prágába, lehetőséget biztosítva számukra a diploma megszerzésére. Az itt kialakult úgynevezett „orosz Prága” a kaukázusi emigráció egyik szellemi központjának szerepét töltötte be, ide és Párizsba költöztek Budapestről is a menekült katonák és családjaik.⁹

Az első világháborúban fogságba esett oszétok közül néhányan hamarosan a magyar nyelv tudomány szolgálatába álltak. Az oszét nyelv első magyar kutatója, Munkácsi Bernát (Nagyvárad, 1860 – Budapest, 1937) magyar nyelvész, orientalista, néprajztudós 1901-ben adja ki az *Árja és kaukázusi elemek a finn–magyar nyelvekben* című nagy művét. Idevágó tanulmányait sosem hagyta abba. Amikor 1917-ben kiderült, hogy a fogolytáborokban kaukázusi iráni nyelvű oszétok is vannak, először Budapesten, majd a csehországi Égerben (ma: Chebb), később ismét Budapesten tanulmányozta a magyar östörténet szempontjából olyan jelentős nyelvet. 1917 júliusában három oszétal foglalkozott Munkácsi Égerben egy hónapig reggeltől alkonyatig, és jelentős anyagot gyűjtött össze. 1918-ban sikerült a három oszét hadifoglyot Budapestre helyezettetnie, és ott folytatta velük a munkát. Értékes szóanyaga, akárcsak szövegei, a keleti nyelvjárásból valók. Oszét szövegei még megjelentek élete végén *Blüten der ossetischen Volksdichtung* címen. (Keleti Szemle 20–21. [1927., 1932.])⁽¹¹⁾

A második világháborúval újra oszét katonák érkeznek a magyarok földjére. A történelem fintora – vagy szerencse –, hogy a Jászság németektől történt „megszabadítását” egy akkor alig negyvenéves oszét tábornok irányította. „A Jász Múzeumnak a harci dicsőség emlékére annak a lovas-gépesített csoport egykori parancsnokától, amelyik elsőnek lépett Magyarország területére” (Issza Alekszandrovics Plijev hadseregtábornok – 1978-ban – Jászberénybe küldött dedikált fényképének szövege.)

A hitleri Németország megszálló katonáinak kiűzése egyben Magyarország szovjet megszállásának kezdete is volt, ezért a rendszerváltástól kezdve viták tárgya, hogy beszélhetünk-e felszabadításról a Vörös Hadsereg magyarországi katonai tevékenységével kapcsolatban. Teleki Pál, Magyarország miniszterelnöke mondta: „Ha Németország veszít, veszítünk, de ha Németország nyer, elveszünk!” 1945-ben Magyarország az egyik diktatúra szorításából a másikéba csúszott át, fogalmilag talán a hatalomváltás lenne a legjobb szó, de lehetséges kompromisszumként volt javaslat a „megszabadulás” használatára is. Mivel a források a „felszabadulás” szót használták, nem tisztünk igazságot tenni a kérdésben. „Mindannyian tudtuk, hogy mit lett volna kívánatos tenni, de mindig azt tettük, amit lehetett, és az adott körülmények megengedtek.” – volt gróf Bethlen István credo-ja, és ebben a néhány szóban benne van a magyar történelem. Mindkét oldalnak fel kell dolgoznia múltját, át kell éreznie az egymásnak okozott fájdalmakat éppúgy, mint ahogy tisztelnie kell egymás hősi halottait.

1944. november 11-én éjszaka Plijev tábornok Jászladány és Jászboldogháza között áttöri a német védelmet, és még ezen a napon felszabadul a két község. Másnap a szovjet csapatok felszabadítják Jászsószentgyörgyöt, Jánoshidát és Alattyánt. A német védelem centruma a megerősített Jászberény lesz, a városban a 23. páncélos és a 4. SS karhatalmi páncélgránátos hadosztály foglal pozíciókat. A várostól nyugatra a Feldhernhalle páncélgránátos hadosztály és az 503. „Tigris» páncélososztály, keletre Jászárokszállásig a 18. SS páncélgránátos és a 13. páncélos hadosztály harcokcsijai, Jászárokszállástól délre a Tarna folyó vonalában ássa be magát a 113. páncélgránátos ezred Bradel ezredes parancsnoksága alatt. A szovjetek nem intéznek frontális támadást Jászberény ellen, hanem megpróbálják bekeríteni a várost, ezzel

⁹ Tószegi Zsuzsanna: Zichy Mihály (1827–1906), Tamar királynő népének hőse. Bp., 40. évf. 12. sz. (2017. dec.)

megmentik a lakosságot egy hosszú és véres ostromtól. A várostól nyugatra és délre november 13-án végrehajtott támadás során Jásztelek elfoglalásával a támadó szovjet egységek Jászberényhez érnek. Ugyanezen a napon Plijev tábornok Jászkisér és Jászapáti körzetében megtöri a német ellenállást, ezzel egyidejűleg felszabadul Jászivány majd Jászkákóhalma is. A németek csak Jászdózsza előtt 2 km-re képesek rövid időre megállítani a támadást. November 14-én a szovjetek nyugatról is áttörik a német védelmet és bekerítik a Jászberényben rekedt erőket, valamint felszabadítják Jászdózsát. Fretter-Pico tábornok kiadja a parancsot a Mátra lejtőin kiépített „Karola” állásba történő visszavonulásra. November 15-én a Jászberényben bekerített visszavonuló németek és a támadó szovjet csapatok között súlyos harcokra kerül sor, de a nap végére felszabadul a város, valamint Jászfelsőszentgyörgy és Pusztamonostor. A már Jászárokszállás vonaláig előrenyomuló Plijev lovas gépesített csoporthoz november 15-én erősítés érkezik. Másnap felszabadítják Jászárokszállást majd Jászágót, és végül november 17-én a Jászság utolsó településéről, Jászfényszaruról is kiűzik a németeket.”¹⁰

Az oszét származású Issza Alekszandrovics Plijev tábornok, a második világháború szovjet hadvezére 1903-ban született Batakojurt faluban Észak-Oszétiában. A fiatal Plijev 1922-ben kezdi katonai tanulmányait a Leningrádi Lovassági Iskolában. A tehetséges fiú felkelti parancsnokai figyelmét eredeti ötleteivel a lovasság harctéri alkalmazásával kapcsolatban. 1939-ben már a 6. lovashadosztály parancsnokaként vesz részt a Molotov-Ribbentrop paktum alapján Kelet-Lengyelország (később Nyugat-Beloruszlia) megszállásában. 1941-ben befejezi a Vezérkari Katonai Akadémiát, ezt követően kinevezik az 50. lovashadosztály parancsnokává. A Szovjetunió elleni német támadást először 1941 októberében Dovator vezérőrnagy egységei – köztük Plijev lovasai – állítják meg Moszkva előtt, amiért megkapják a „gárda” kitüntető címet. 1941. december 19-én a teljes lovas hadtest parancsnokává Plijevet nevezik ki. Lovasai rajtaütésekkel nyugtalanítják Paulus tábornok Sztálingrádot ostromló seregét, majd részt vesznek a város felszabadításában. (13) 1943 novemberében a 4. kubányi gárda lovas hadtest, majd 1944 tavaszán a 4. gárda lovas hadtest és a 4. gépesített hadtest összevonásával kialakított hadseregcsoport vezetésével bízzák meg. Odessza felszabadításáért megkapja a Szovjetunió Hőse kitüntetését. A sikeres „Bagration” hadművelet lezárása után 1944 szeptemberében Plijev altábornagy hadtestét a 7. gépesített hadtesttel és a 6. gárda lovas hadtesttel és nagyszámú harcocsival kiegészítve Malinovszkij marsall 2. Ukrán Frontjához rendelik erősítésként. Plijev csapatai 1944. október 6-án a Szeged–Arad szakaszon áttörik a 3. magyar hadsereg védelmét és elfoglalják Nagyváradot majd Debrecent, míg végül a Tisza vonalán, Nyíregyháza környékén megállítják őket. 1944. október 31-én a polgári és tiszalöki német hídfők feladásával ért véget az alföldi páncéloscsata. Plijev tábornok gyorshadteste a 23. harcocsi hadtesttel megerősítve átkelnek a Tiszán és támadást indítanak Jászberény, Adács, Hatvan térségében. A tiszai átkelés után 4-5 napon belül már Jászárokszállás, Jászberény határában voltak. 1944. november 3-án Szolnokról a német IV. páncélos hadtest harcálláspontja áttelepül Jászberénybe.

A Plijev csoport részt vesz Morvaország és Prága felszabadításában, de az Elba partján számukra nem ért véget a háború, a hadseregcsoportot Mongóliába vezénylik, ahol mongol lovas hadosztályokkal kiegészítve a japán Kvantung Hadsereg ellen vetik be őket. A sikeres mandzsúriai hadműveletek után Plijev másodszer is megkapja a „Szovjetunó Hőse” majd később a „Mongol Népköztársaság Hőse” kitüntetését is. Plijev 1958 és 1968 között az észak-kaukázusi

10 Источник: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/152276/>

katonai körzet parancsnoka volt, 1962-ben hadseregtábornokká léptették elő. Közben rövid időre, éppen a kubai rakétaválság idejére átvette a szigetországban állomásozó szovjet katonai kontingens főparancsnokságát.¹¹

A rakétaválság 1962. október 14-én kezdődött és október 28-ig tartott. Talán ez volt a hidegháború „legforróbb” pontja, amikor a világ egy atomháború kirobbanásának szélére került. A feszült hidegháborús helyzetben amerikai becslésekkel ellentétben nem 10 000, hanem 40 000 szovjet katona állomásozott Kubában. Közép-hatótávolságú atomrakéták mellett taktikai atomfegyverekkel is felszerelték a szovjet csapatokat. Hruscsov felhatalmazta Plijev tábornokot, hogy amerikai támadás esetén akár Moszkvával való előzetes egyeztetés nélkül is bevesse azokat.¹² Október 26-án Issza Plijev tábornok atomrakéta-szállítmányt küldött Bejucalból az R-12-es rakétákat őrző Sagua La Grande raktárába, amelyeket Washingtonra és New Yorkra irányítottak. Plijev 1968 után a Hadügyminisztériumban dolgozott. 1979 februárjában bekövetkezett haláláról a magyar sajtó is megemlékezett.

Magyarok a nuzali Gupvi-lágerben (1946–1949)

Amikor évekkel ezelőtt e sorok írója megállt Nuzal picí középkori temploma előtt, különös érzések kavarogtak benne. Nem gondolta volna senki a jázsági delegációból, hogy az 1946-ban „málenkij robot”-ra hurcolt Kassa környéki magyarok jeltelen sírjain járunk. Az Ardon folyó völgyének parányi falvaiban Alagir felé utazva csodálkozva figyeltük az óriási, romjaikban is impozáns – zömében még a cári időkben emelt – ipari- és bányaépületeket. Buron, Nuzal, Szadon, Galon és Mizur ólom, ezüst, horgany és cinkbányaiból az ércet 1904-től a belga „Alagir” részvénytársaság kohóiba szállították Vlagyikavkazba, 1930-ig egyedül itt volt cinkkohászat a Szovjetunióban.

„Oroszország nélkül nincs Kaukázus, Kaukázus nélkül Oroszország” – tartja az orosz mondás. A második világháborúban a Kaukázus védelmében oroszánrészt vállaltak a földjüket védő oszétok. A háború során az 1918 és 1924 között született oszét férfiak 60-70 %-a elesett a frontokon. Az orosz nemzetiségűek után a második legtöbb kitüntetést kapták harctéri bátorságukért, miközben számarányuk a Szovjetunió lakosságán belül kevesebb mint 1% volt. 1942. november 5-én von Kleist tábornok II. páncélos hadteste és a román 2. hegyivadász hadosztály óriási harcok árán elfoglalja Alagirt, a hullámozó front és a légitámadások lerombolják a bánya és iparvidéket. A szovjet erők 1943 januárjában foglalják vissza a várost. 1945-ben a frontról hazatérő „győztesek” csak romokat, éhezést és nélkülözést találnak. Megindul az újjáépítés, hatalmas volt a munkaerőhiány, az 1910–25 között született férfiaknak nagyobb része a fronton vesztette életét. A Gupvi-lágereket Lavrentyij Pavlovics Berija belügyi népbiztos 1939. szeptember 19-i rendelete alapján állították fel, ide tartoztak a kaukázusi rész ezüst-, cink- és ólombányái is. A hadifoglyok 15-25 év kényszermunkára ítéletét az 1943. április 14-én kelt törvény tette lehetővé. A nuzali táborba, Oszétiába közel 2000 Bódva-völgyi és Kassa környéki személy, zömében magyarok, de németek és szlovákok is kerültek.¹³ A nuzali láger az Ardon folyó bal partján fekszik Mizur és Buron városkák közt mintegy 1200 méterre a tengerszint felett. Közvetlen szomszédságában 2500-3000 méter magas hegylécok

¹¹ Blüten der ossetischen Volksdichtung címen. (Keleti Szemle 20–21. [1927., 1932.]

¹² Bagi Gábor: Alekszandrovics Plijev / Múzeumi levelek: Írások az oszét kultúráról. 1989/61–62., p. 39–56.

¹³ Ján Košút 1926. 08. 26 – 2013. 07.

húzódnak. A Kaukázus legmagasabb pontja az 5642 méter magas Elbrusz. A környék tele van ólom-, cink- és rézbányákkal, amelyeket még a 19. század közepén francia mérnökök tártak fel. Alagútjaik hossza 30-50 kilométer. (...) Ide kerültek a Bódva-völgyi magyarok is. (...) A lágerben összesen 1025 férfi és 975 nő volt, ebből öt év alatt (1945–1950 között) 720 férfi és 500 nő halt meg. (...) A bányákban honfitársainkat rabszolgaként dolgoztatták. A tárnák egészen 800 méterrel a felszín alatt voltak, az emberek hátára csöpögött a meleg, sőt forró víz, eközben állandóan fújt a szellőzőből a hideg fuvallat. Az ércet kézi fűrőgéppel fejtették, az ólompor a levegőben elviselhetetlen volt, belepte a bányászok egész izzadt testét és a tüdejüket. Csak egy év elteltével szerelték fel az első meleg vizes zuhanyozókat, ami azonban már nem segített a megmérgezett bányászokon. „Azok éltek túl legtöbben, akik kőművesként, ácsként, asztalosként, villanszerelőként építették a közeli Mizur, Szadon, Galon házait, üzemeit vagy a helyi kollektívekben kertészként dolgozhattak.”¹⁴

Hadzsi Umar Mamszurov altábornagy (1903–1968) 1956-os magyarországi szerepe

Hadzsi Umar Mamszurov oszét parasztcsaládban született 1903-ban. Katonai iskolát végez, majd a Vörös Hadsereghez csatlakozik. 1936–37-ben „Ksanti Ezredes”-ként a spanyol anarchisták katonai tanácsadója lett, ő volt, aki megszervezte és vezette Madrid védelmét. Ebben az időben találkozik a híres amerikai íróval, Ernest Hemingway-el. Bátorsága, határozottsága, szakértelme annyira lenyűgözi az író, hogy róla mintázza az „*Akiért a harang szól*” című regényének főszereplőjét, Jordant. 1939-ben a finn fronton harcol, 1945-ben az I. Ukrán Front lovasságának parancsnokaként részt vett Berlin ostromában. Még ebben az évben Szovjetunió Hőse kitüntetését kapott.

1956. októberében a „Forgósziel” fedőnevű hadművelet előkészítésével bízták meg Mamszurov altábornagyot, a szomszédos Kárpáti Katonai Körzet parancsnokát, a 38. összefegyvernemi hadsereg vezetőjét. Parancsnoksága alatt november 4-én hajnalban a „Grom” („Mennydörgés”) fedőkód elhangzásakor 60 000 katona, 17 hadosztály kezdte meg a hadműveleteket Magyarországon. A több ezer löveg és páncélos mindent elsöpörve esélyt sem adott a néhány ezer fős felkelőnek, nemzetőröknek, akik zömmel kézfegyverekkel vették fel a kilátástalan küzdelmet. Mamszurovot megviselik a magyar események – itt kapja első infarktuszát. Egyes kutatók szerint neki köszönhető a menekülők tömegének kiengedése Ausztria irányába. Az 1959-ben az USA-ban készült 1956-ról szóló filmben a tábornokot játszó színész szájából hangzik el: „Soha nem gondoltam, hogy ennyire utálnak bennünket.”¹⁵. További fontos adalék, hogy az 1954-ben Budapestre kinevezett Jurij Vlagyimirovics Andropov szovjet nagykövet, a későbbi pártfőtítkár szintén Észak-Oszétiában, Mozdokban nevelkedett.

Mamszurov 1962–1968-ig a hadsereg hírszerző és elhárító apparátusának, a GRU-nak az elnökhelyettese volt – a szovjet katonai titkosrendőrség helyettes vezetője, vagy ahogyan ma is nevezik: „a szovjet Specnaz (Különleges egységek) atyja”.

A Madridhoz közeli Fuenlabradában 2015-ben szobrot állítottak neki

14 1946 – Egy évvel a világháború után. Kárpát-medencei Értékmemő Alapítvány

<http://mek.oszk.hu/20300/20330/20330.pdf>

15 Honvédségi Szemle 1991/21991/10. sz. Hadtörténelem. Gosztonyi Péter – Györkei Jenő: Kerekasztal-beszélgetés 1956 katonai eseményeiről

A konszolidáció után ismét a tudományé és a kultúráé a főszerep. A neves régész – Erdélyi István – az 1960-as és 70-es években többször járt a Kaukázus vidékén honfoglaló magyar jellegű leletek után kutatva. Az 1960-as évek közepén a jászberényi Sisa Béla és Fehér Zsolt tanulmányozza a helyszínen az oszét népi építészetet. A Fővárosi Nagycirkusz állandó vendégei voltak a Kantemirov és a Tuganov családok képviselői kozák lovas számaikkal. Sir George Solti a *Világzenekar a békéért* együttesét végakarata szerint Valerij Gergijev oszét karmesternek adta át. Vendégszerepel Budapesten az oszét Veronika Dudarova, a világ első női karmestere. Énekel az Operaházban Veronika Dzshiojeva, a Bolsoj oszét sztárénekes. Dr. Gyimesi György – szlovákiai magyar orvos-vadász – Oszétiában vadászik kaukázusi túrra és írja meg élményeit. A hazai mozikban láthatta a közönség a korszak híres oszét színészeit – Vagyim Berojevet Vihar őrnagy szerepében, Konsztantyin Butajevet *A bég* csapdjában főszerepében, Temina Tuajevát, a későbbi híres filmrendezőt, a jász-oszét kapcsolatok egyik motorját fiatal színésznőként Jergata szerepében Pécsi Ildikó magyar hangjával *A Kívánság fája* című filmben.

1977. augusztus 17-én Jurij Kucsijev – egy oszét kapitány – az Arktyika parancsnokaként elsőként éri el hajóval az Északi-sarkot. Végakarata szerint a hamvait 2006. augusztus 19-én a Yamal atomjégtörő legénysége ünnepélyesen a tengerbe szórta az Északi-sark térségében. 2008 elején a Ferenc József-föld szigetcsoport délnyugati részén egy szigetet Kucsijev szigetnek neveztek el. Az új sziget békésen megfér a környék „magyar szigeteivel”. 1872–74-ben a Ferenc József-földet, ezt a Jeges-tenger azóta is gyakorlatilag lakatlan, 192 szigetből álló csoportját véletlenül és akarata ellenére fedezte fel az „Osztrák–Magyar Északi-sarki Expedíció”. Ma is vannak itt magyar vonatkozású nevek a térképen. Egy nagyobb szigetcsoport az expedíció egyik szponzora után Zichy-föld lett, de került ide Deák Ferenc-sziget, Hungária-öböl, Vámbéry-szigetcsoport és Budapest-fok is.

A magyar népi birkózás egyes elemeit ma is a beköltözött jászokkal hozzák összefüggésbe. „Az oszét fiúk (legények) gáncsvetéses övbirkózással és olyan övbirkózással is birkóznak, ahol az övet nem lehet elereszteni, s ha a küzdelem közben valamelyik fél keze érinti a talajt, az veszít. Nálunk ezt »kiskunsági derékhúzás« néven ismerték.” A sportág észak oszét ereje a népi birkózás nagy hagyományaira épül, ám a sikerek a modern birkózás legkorszerűbb személyi, tárgyi és szemléleti alapjain épülnek fel. Vlagyikavkaz tíznél több klubjában több mint ezer igazolt versenyző edz. Van olyan oszét falu (Nogir), amely négy olimpiai bajnokkal büszkélkedhet. Magyar és oszét birkózók sok esetben küzdöttek egymással világversenyeken. A leghíresebb párharc az olimpiai aranyért kétszer is megismétlődött. Szoszlan Petrovics Angyijev – kétszeres olimpiai bajnok birkózó – az 1976-os montreali és az 1980-as moszkvai olimpián is aranyérmes lett. A döntőben mindkétszer a magyar Balla Józsefet győzte le. A Los Angeles-i olimpiát követően Szoszlan Petrovics a szovjet birkózóválogatott edzője volt, majd nyolcvankilencben Észak-Oszétia sportminiszterévé választották. 1990 és 1998 között az Orosz Olimpiai Bizottság alelnöke volt. Ballával később igazi sportbarátság kötötte őket össze.

Magyar tudósok is jártak a Kaukázusban. Földvári Aladár [Budapest, 1906. jan. 5 – 1973. júl. 20. Ordzonikidze (Vlagyikavkaz)] geológust, egyetemi tanárt a föld- és ásványtani tudományok doktorát a Cej gleccserén érte halálos baleset, amikor tanítványait szakmai gyakorlaton vezette.

A baleset helyén tábla őrzi a tudós professzor emlékét. 1984. április 16. és május 16. között Szabó László és Szabó István, a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársai egy hónapot töltöttek a Szovjetunióban, ebből két hetet Oszétiában.¹⁶

1995-ben a Szpartak Alánia Oroszország első vidéki futball bajnoka. A csapat 1996-ban ezüstérmes. 1997-ben Budapesten győzelemmel, majd Vlagyikavkazban döntetlennel az MTK búcsúztatja az UEFA-ba jutott csapatot véget vetve ezzel a sokéves sikerszériának.¹⁷

2015-ben Budapesten a jeles oszét költő, Dzaszohti Muzafer kapta – Kiss Anna magyar költő mellett – a Balassi Bálint emlékkardot. A költő munkásságát Kovács J. Béla irodalomtörténész, a Jászok Egyesületének tagja méltatta. Láthattuk, hogy – a hatalmas földrajzi távolság ellenére – nem kizárólag az oszét és a jász, hanem az oszét és a magyar nép története is két bűvópataként időről időre összekapcsolódik. Illyés Gyula 1966-ban a Kaukázusban járt, neves költőnk szavaival zárom ezt a rövid válogatást: „A legérdekesebb, hogy az oszétból kölcsönzött híd szavunk megvan a grúzban is, ők is az oszétból vették át. Jó értelmű, barátságos hangulatú szó, amennyire régi, a benne levő jelkép miatt annyira időszerű, s amennyire nagy távolságot ível át időben és térben, annyira közelíti az amúgy is meglevő rokonszenvet.”¹⁸

16 Szabó László (1939–2012) – Szabó István (1942–2012): Múzeumi levelek 61–62. sz.; Írások az oszét kultúráról 17 Nemzeti Sport. 1995. dec. (6. évf., 328–354. sz.) 1995-12-02. 329. sz.; Nizskács László: Az Észak-Oszét diadal titka

18 Ország-Világ. 1966. júl.–dec. (10. évf., 28–52. sz.) 1966-10-19. 42. sz.; Tíz nap Grúziában – Beszélgetés Illyés Gyulával